RAZVOJNI PROGRAM UJEDINJENIH NACIJA

Žene, otpornost i klimatske promjene.

Iskustva iz Evrope, Centralne Azije i šire.

Ova publikacija je prijevod i prilagođena verzija originalne publikacije, s fokusom na specifična iskustva i podatke koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu.

Fotografija na naslovnici: Ana Labor posjeduje voćnjak i nudi usluge agroturizma u blizini Prespanskog jezera u Sjevernoj Makedoniji, gdje UNDP i Evropska unija pružaju podršku održivom turizmu i zaštiti biodiverziteta, uz razvoj infrastrukture za upravljanje otpadnim vodama i čvrstim otpadom. Foto: UNDP Sjeverna Makedonija / Nikola Ilievski.

Fotografija na zadnjoj stranici: Pet trenera iz centara za stručno osposobljavanje na Kosovu koji su završili obuku za instalaciju solarnih panela primaju certifikate od ministra finansija, rada i transfera Hekurana Muratija, rezidentnog predstavnika UNDP-a Nuna Queirósa i izvršne direktorice Agencije za zapošljavanje Jehone Namani Rexhe. Foto: UNDP Kosovo / Xhemail Sllovinja.*

Copyright © 2025. Sva prava zadržana.
Razvojni program Ujedinjenih nacija
Istanbulski regionalni centar

O UNDP-u
UNDP je vodeća organizacija Ujedinjenih nacija u borbi protiv nepravdi siromaštva, nejednakosti i klimatskih promjena. Kroz široku mrežu stručnjaka i partnera u 170 zemalja i teritorija, pomažemo državama da razviju integrisana i dugoročna rješenja za ljude i planetu.

Saznajte više na eurasia.undp.org ili pratite @UNDPEurasia.

* Reference na Kosovo će se shvatiti u kontekstu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1244 (1999)

Adolescenti koji pohađaju sesije u okviru Kampanje adaptivnog učenja, koje vodi promoter/ka za rodnu ravnopravnost u Koyri, Khulna, Bangladeš.

ZAHVALNICA

Publikacija Žene, otpornost i klimatske promjene: Iskustva iz Evrope, Centralne Azije i šire izrađena je na inicijativu Istanbulskog regionalnog centra UNDP-a s ciljem dokumentovanja iskustava koja adresiraju rodne dimenzije strategija za prilagođavanje klimatskim promjenama i odgovore na rizike od katastrofa. Radi se o zajedničkom angažmanu Tima za rodnu ravnopravnost i Tima za klimu i katastrofe u Istanbulskom regionalnom centru UNDP-a.

Zahvaljujemo brojnim kolegama iz UNDP kancelarija, regionalnih centara i centralnih jedinica koji su doprinijeli nastanku ovog izvještaja. Kolegice i kolege iz oblasti klimatskih promjena, odgovora na katastrofe, energije, inovacija i rodne ravnopravnosti podijelili su niz primjera inicijativa koje uključuju rodno odgovorne pristupe u oblasti prilagođavanja klimatskim promjenama i smanjenja rizika od katastrofa. Kako bi bile predstavljene i komparativne prakse iz drugih regija, izvještaj uključuje dvije inicijative iz Južne Azije i jednu s Kariba. Iskreno zahvaljujemo kolegama iz regionalnih centara i centralnih jedinica koji su pomogli u identifikaciji uspješnih inicijativa unutar i izvan regije Evrope i Centralne Azije.

Saradnici
UNDP u Armeniji: Armen Chilingaryan, Karine Simonyan, Zhanna Harutyunyan

UNDP u Bosni i Herzegovini: Goran Bosankic, Sabina Mendybayeva, Alisa Grabus, Vedran Ibrulj, Dzejna Hadzic, Nera Monir Divan

UNDP na Kosovu: Blin Berdoniqi, Burbuque Dobranja, Vesa Rezniqi Pallaska

UNDP u Moldaviji: Inga Podoroghin, Victoria Ivancioglo, Andrea Cuzyova

UNDP u Sjevernoj Makedoniji: Kristina Plecic, Pavlina Zdraveva

UNDP u Turskoj: Asli Coban, Arzu Karaarslan, Seher Alacaci

UNDP u Uzbekistanu: Hrvoje Ivan Horvat, Ulugbek Islamov, Mukhabbat Turkmenova

UNDP u Nepalu: Ayushma Basnyat, Bipana Dhimal, Siddhartha Sharma, Sudhir Kumar

UNDP u Bangladesu: Kanij Fatema, Sharmin Islam

UNDP na Haitiju: Christelle Josiane Bela Foe, Marta Alvarez Gonzalez, Maria Fernandez Trueba, Mactar Fall, Dorine Jn Paul, Myriame Elvariste St Vil, Ruvens Ely Boyer

Stručni savjetnici
Stanislav Kim, Corneliu Eftodi

Koordinatorica izrade izvještaja
Umutai Dauletova

Autor
Bharati Sadasivam

Stručna podrška
UNDP Biro za krizna pitanja: Rehab al-Sanabani
UNDP Regionalni centar u Bangkoku: Koh Miyaoi, Tshering Choden
UNDP Regionalni centar u Panami: Guillermina Martin
UNDP Istanbulski regionalni centar: Teodor Petricevic, Tina Stoum, Tiffany Sprague

Stručna recenzija
Andrew Mackay Bower, Tessa Schmedding (UNDRR), Anna Jenderedjian (FAO), Ioana Creitaru, Rehab al-Sanabani (UNDP)

Istraživačka i urednička podrška
Rowena Jones, Sophie Falshaw

Izrada i grafički dizajn
Aviva Stein

1 Reference na Kosovo će se shvatiti u kontekstu Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1244 (1999)

Pregled

Uvod

Ovaj izvještaj daje sažeti prikaz razvoja UNDP-ovih inicijativa koje se bave rodnim dimenzijama prilagođavanja na klimatske promjene i smanjenja rizika od katastrofa. Opisujući jedanaest konkretnih iskustava izvještaj nastoji obuhvatiti osnovne elemente pristupa u kojima je na programe i politike usmjerene na jačanje otpornosti na klimatske promjene i katastrofe primijenjena rodna perspektiva. Ova iskustva pružaju korisne informacije s ciljem promoviranja inovacija i unapređenja učenja i prakse.

Klimatske promjene i njihove posljedice su goruće pitanje današnjice. Najnoviji izvještaj Međuvladinog panela o klimatskim promjenama sa sigurnošću utvrđuje da su ljudske aktivnosti dovele do globalnog zagrijavanja i to prevashodno emisijama stakleničkih plinova. Globalne emisije stakleničkih plinova nastavljaju rasti uslijed neodržive potrošnje energije i iskorištavanja zemljišta te potrošačkih i proizvodnih obrazaca u svim regijama.

Osjećamo direktne posljedice zagrijavanja naše planete kao što su poplave, oluje, klizišta, uragani, šumski požari i toplotni valovi. Radi se o ekstremnim meteorološkim događajima koji su danas snažniji i učestaliji. Broj i učestalost katastrofa nastalih zbog klimatskih promjena i drugih vrsta katastrofa ukazuju na složene izazove pred zemljama i zajednicama koje nastoje izgraditi otpornost. Dugoročno gledano klimatske promjene predstavljaju ozbiljnu prijetnju sigurnosti opskrbe energijom, vodom i hranom, poljoprivredi i egzistenciji, bioraznolikosti i ekosistemima, zdravlju i ljudskim naseljima.

Takve posljedice su sve vidljivije u regiji Evrope i Centralne Azije suočenoj sa različitim opasnostima povezanim s klimom, koje pogoršavaju postojeće socijalnoekonomske neravnopravnosti.

Ogroman izazov koji predstavljaju klimatske promjene i rizik od katastrofa dodatno usložnjavaju nestabilnost, sukobi i druge krize. Sukobi produbljuju temeljne ranjivosti ljudi, zbog čega su manje sposobni da se suoče sa katastrofama i volatilnošću klimatskih promjena što dovodi do raseljavanja i migracija.

Uticaj klimatskih promjena i katastrofa na žene i djevojčice

Postojeća rodna neravnopravnost dodatno pogoršava kaskadne uticaje klimatskih promjena i rizika od katastrofa na žene i djevojčice. Globalno gledano žene zaposlene u poljoprivredi obično rade u nepovoljnijim uslovima u odnosu na muškarce, pri čemu nemaju pristup finansiranju i proizvodnim sredstvima i zavise od prirodnih resursa koji su sve više izloženi riziku od klimatskih promjena i katastrofa. U najsiromašnijim zemljama, gdje nema drugih prilika za osiguranje egzistencije, u poljoprivredi je zaposlen veliki broj žena, koje i dalje rade u uslovima vremenskih šokova izazvanih klimatskim promjenama i u okruženjima u kojima su

u toku konflikti. Zbog tradicionalnih društvenih normi i stereotipa žene su često isključene iz odlučivanja i uskraćene za ključne informacije. Nestašica vode i hrane, gubitak usjeva i bioraznolikosti, te migracije muškaraca uzrokovane klimatskim promjenama eksponencijalno povećavaju obaveze žena u domaćinstvu i brizi. Ključna posljedica toga je da žene i djevojčice propuštaju prilike za obrazovanje i zapošljavanje te se suočavaju sa nasiljem i traumom, naročito neposredno nakon sukoba i katastrofa.

Unatoč kontekstualnim specifičnostima, žene u svim regijama dijele iste ranjivosti prema klimatskim promjenama. One su višedimenzionalne i proističu iz različitih faktora uslovljenih njihovom egzistencijom, obrazovanjem, lokacijom, klasnom i etničkom pripadnošću, ograničenjima koje proističu iz rodnih uloga i tradicionalnih društvenih normi [NM1] i drugim intersekcionalnim procesima koji uslovljavaju njihove mogućnosti za samostalno djelovanje u društvenoj i ekonomskoj domeni. Zbog činjenice da klimatske promjene mogu dodatno pogoršati ove rodne uticaje, hitno je potrebno prikupiti više komparativnih dokaza iz različitih zemalja kako bi se utvrdile odgovorne i djelotvorne strategije.

Ranjivosti žena su nesporno prisutne i uvijek ih se pretpostavljalo u većini strategija za odgovor na klimatske promjene i katastrofe. Međutim, programi ne mogu žene pozicionirati samo kao žrtve ili pasivne korisnice u kontekstu nepovoljnih klimatskih posljedica. Bez glasa i učešća žena odgovor na klimatske promjene i katastrofe može biti i nepravedan i neodrživ. Iskustva prikazana u ovom izvještaju potvrđuju da programi za prilagođavanje na klimatske promjene i smanjenje rizika od katastrofa koji uvažavaju sposobnosti, iskustva i ingenioznost žena donose transformativne rezultate kako za žene, tako i za njihove porodice i cijele zajednice. To je primjenjivo na Evropu i Centralnu Aziju, kao i na druge regije čija iskustva su uključena u komparativni prikaz u ovom izvještaju.[1]

2 Organizacija za hranu i poljoprivredu (FAO), 2023. Status žena u poljoprivredno-prehrambenim sistemima. https://doi.org/10.4060/cc5343en
3 Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija. Žene, mir i sigurnost, Izvještaj generalnog sekretara. S/2023/725. https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n23/279/08/pdf/n2327908.pdf?token=0NDUluiKXEHKowbF4w&fe=true

Uticaji povezani sa klimom na mir i sigurnost također imaju izraženu rodnu dimenziju. To je prepoznalo i Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija kada je pozvalo na uključivanje „rodno osjetljivih procjena rizika o negativnim uticajima klimatskih promjena“ (Rezolucija 2625 (2022)). Ovo priznanje naglašava potrebu za intenziviranjem aktivnosti na rješavanju delikatnog odnosa između klimatskih promjena, rodnih pitanja, mira i sigurnosti.

Jačanje otpornosti na višestruke oblike rizika i tretiranje osnovnih ranjivosti se sve više smatraju ujedinjujućim ciljem za prilagođavanje na klimatske promjene i njihovo ublažavanje, upravljanje rizikom od katastrofa i smanjene siromaštva. Okvir za smanjenje rizika od katastrofa iz Sendaija (2015-2030) je podržao integrisani pristup. Iskustva prikazana u ovom izvještaju ističu ključnu važnost takvih sinergija pokazujući, iz rodne perspektive, da svaki rad na prilagođavanju i smanjenju rizika od katastrofa mora uvažiti činjenicu da klimatske promjene i katastrofe omogućavaju i povećavaju rodnu neravnopravnost i da doprinos žena poboljšava mjere za prilagođavanje i smanjenje rizika.

Ciljevi i glavne teme

Međunarodni sporazumi i nacionalne strategije stavljaju sve veći akcenat na strategiju uključivanja cjelokupnog društva za rješavanje klimatskih rizika i rizika od katastrofa. Međutim, ne propisuju uvijek obavezu rodno odgovornog pristupa kojim bi se rješavali rodno različiti utjecaji klimatskih promjena i obuhvatile sve pogođene populacije.

Dobre inicijative ipak postoje pa UNDP i druge organizacije Ujedinjenih nacija i njihovi partneri razvijaju rodno odgovorne strategije prilagođene različitim kontekstima. Međutim, nacionalni partneri često imaju poteškoća sa njihovom efektivnom primjenom u vanrednim klimatskim situacijama ili u slučaju katastrofa. Izazovi su i dalje prisutni, od ograničene dostupnosti razvrstanih podataka i neujednačenih institucionalnih kapaciteta do ukorijenjenih društvenih normi i rigidnih rodnih uloga. I dalje je najvažnije pitanje "kako". Kako rodno odgovorne prakse mogu riješiti međusobno uvezane izazove prilagođavanja na klimatske promjene i smanjenja rizika od katastrofa, uključujući i krize i fragilna okruženja.

Ovaj izvještaj nastoji popuniti tu prazninu.

Svaki ured UNDP-a predstavlja svoje inicijative prema nacionalnom profilu klimatskog i rizika od katastrofa, analizira faktore uspjeha za rezultate u rodnoj ravnopravnosti, promišlja interne i institucionalne izazove i utvrđuje naredne korake za širenje i održivost postignuća. Oslanjajući se na ta iskustva, Izvještaj predstavlja preporuke za strategije koje su dokazano ostvarile uticaj na rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena.

Zemlje i teritorije u tri globalne regije su vrlo različite u pogledu topografije, poljoprivredno-ekoloških sistema, ekonomskog statusa i ranjivosti prema klimatskim promjenama i prirodnim opasnostima, uključujući i katastrofe uzrokovane klimatskim promjenama i ekstremne događaje.

Dvije dominantne temeljne teme koje povezuju iskustva predstavljena u ovom izvještaju su jačanje otpornosti ruralnih sredina kroz klimatski pametnu poljoprivredu i spremnost na katastrofe i poticanje ekonomskog oporavka kroz razvoj poduzeća i agrobiznisa. Neke inicijative su se bavile rodnim uticajima klimatskim promjena i katastrofa, kao što je porast rodno zasnovanog nasilja i tereta neplaćene njege, brige i rada u domaćinstvu koji uglavnom nose žene i podrškom službama socijalne zaštite. Također su koristile metodologije promjene ponašanja kako bi se promijenile restriktivne rodne norme i ženama ponudile netradicionalne prilike da osiguraju svoju egzistenciju i tako suprotstavilo diskriminirajućim stereotipima.

Svi uredi UNDP-a u regiji Evrope i Centralne Azije učestvovali su u programu certifikacije UNDP-a „Pečat rodne ravnopravnosti“,[NM1] a sve veći broj njih radi sa vladinim partnerima na UNDP-ovom Pečatu rodne ravnopravnosti za javne institucije. Ova iskustva su pomogla uredima obuhvaćenim Izvještajem da usvoje transformativne strategije, uključujući više partnera i agencija, u rješavanje rodnog uticaja klimatskih promjena i katastrofa.

Ciljna publika obuhvata i donosioce politika i praktičare u UN(DP)-u, kao i civilno društvo i organizacije koje djeluju na lokalnom nivou.

Sažetak glavnih nalaza

Iskustva pokazuju da su inicijative imale najveći uticaj kada je UNDP nastupio u jednoj ili više navedenih uloga:

- **Okupljanje** i njegovanje saradnje između različitih zainteresiranih strana koje doprinose resursima, članstvom i ekspertizom
- **Jačanje** usklađenosti politika u pogledu rodne ravnopravnosti u prilagođavanju i smanjenju rizika u svim sektorima
- **Razvoj** institucionalnih i lokalnih kapaciteta za rodno odgovorno programiranje
- **Maksimalno** korištenje tehnološkog potencijala za samostalno djelovanje žena
- **Poticanje** inovacija i oporavka uz pomoć nagrada za izazove i programa malih grantova
- **Otvaranje** prostora za jednako učešće žena u odlučivanju i suprotstavljanje diskriminirajućim rodnim normama

Zajednički izazovi zabilježeni tokom implementacije obuhvataju sljedeće:

- Općenito nedovoljno razumijevanje partnerskih institucija na lokalnom i nacionalnom nivou o rodnim dimenzijama klimatskih promjena i rizika od katastrofa, naročito intersekcijskih faktora koji povećavaju ranjivosti, i načina na koje se integrisani pristupi mogu primijeniti na prilagođavanje klimatskim promjenama i smanjenje rizika od katastrofa.
- Neadekvatni kapaciteti za generisanje podataka o uticaju klime i katastrofa razvrstanih po spolu i starosti i njihovo sistematsko korištenje u procjenama socijalnoekonomskih i potreba u slučaju katastrofe te u provedbi i praćenju programa te izvještavanju.
- Ograničena institucionalna koordinacija između nadležnih ministarstava i vladinih mehanizama za ispunjavanje i izvještavanje o obavezama vezanim za rodna pitanja u nacionalnim klimatskim i planovima za katastrofe.
- Nedovoljna podrška vlasti multisektorskim mehanizmima kao što su platforme za smanjenje rizika koje pružaju uvid u perspektive zajednice.
- Nepredvidivo i nedovoljno finansiranje za potrebe širenja programa smanjenja rizika od katastrofa.
- Nestabilnost/krize i oslabljene državne institucije.
- Dominacija i/ili povratak tradicionalnih rodnih i društvenih normi koje sputavaju glasove i učešće žena i mogućnost programa da promoviraju rodnu ravnopravnost.

Metodologija

Istraživanje za potrebe izrade ovog izvještaja je provedeno s ciljem utvrđivanja strategija UNDP-a koje poboljšavaju rodnu odgovornost u oblasti smanjenja rizika od katastrofa i prilagođavanja klimatskim promjenama. Većina obrađenih inicijativa primjenjuje integrisane pristupe rješavanju tih međusobno povezanih izazova. Istraživanje je provođeno od juna 2023. do augusta 2024., obuhvativši i primarne i sekundarne izvore.

Primarni izvori su obuhvatili anketu (dodatak IV) koja je distribuirana prema svih 18 ureda UNDP-a u regiji Evrope i Centralne Azije kao i dva odabrana ureda u dvije druge regije da bi se prikupila raznolika iskustva iz različitih okruženja. Sekundarni izvori obuhvatili su programske dokumente zajedničkog programa UNDP-a i UN-a, evaluacije, prijedloge za finansiranje i relevantne tematske izvještaje, objavljene priče (u štampi i u obliku video zapisa), nacionalne strategije i politike, te relevantne izvore iz FAO-a, ILO-a, OCHA-e, UNDRR-a, UNFCCC-a, UNDP-a, UN Women, Svjetske banke, Azijske razvojne banke i drugih međunarodnih organizacija.

Skoro svi uredi UNDP-a su odgovorili na anketu kroz koju su tražene polazne informacije o njihovim programima u oblasti otpornosti na klimatske promjene i katastrofe u protekle tri godine, o tome u kolikoj mjeri su se bavili rodnim dimenzijama i kako su povezani sa širim UNDP-ovim okvirima odnosno strategijama za rodnu ravnopravnost.

Naredno pitanje odnosilo se na dodatne informacije o tome kako su provedene njihove inicijative, koji partneri su učestvovali, na koje izazove su naišli i kako su na njih odgovorili te koji je konkretan uticaj ostvaren i koji su naredni koraci.

Nakon analize dostavljenih odgovora, tim za izradu izvještaja je organizovao online sastanke sa tematskim timovima i specijalisticama/ima za rodna pitanja u odabranim kancelarijama radi završnih razgovora o inicijativama koje će biti uvrštene u izvještaj.

Struktura

Dio I prikazuje inicijative UNDP-a iz reprezentativnog uzorka zemalja i teritorija iz svakog od tri podregiona Evrope i Centralne Azije i komparativna iskustva iz još dva podregiona:

·Centralna Azija: Uzbekistan
·CIS i Južni Kavkaz: Armenija, Republika Moldavija
·Zapadni Balkan i Turska: **Bosna i Hercegovina**, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Turska

Osma priča iz regije Evrope i Centralne Azije je profil STEMinist inovatora iz Tadžikistana koji je partner u regionalnoj platformi UNDP-a i UNICEF-a pod nazivom STEM4ALL.
·Južna Azija: Nepal, Bangladeš
·Karibi: Haiti

Dio II sadrži praktične preporuke za rodno odgovorne strategije u oblasti prilagođavanja na klimatske promjene i smanjenju rizika od katastrofa potkrijepljene ilustrativnim primjerima.
U dijelu III su dodaci o obavezama rodne ravnopravnosti u oblasti prilagođavanja klimatskim promjenama i smanjenja rizika od katastrofa u glavnim globalnim sporazumima, glosar relevantnih rodnih pojmova korištenih u ovom izvještaju, anketni upitnik IRH za urede UNDP-a i spisak dodatnih izvora.

Trodnevna simulacijska vježba u Bosni i Hercegovini s ciljem provjere i unapređenja planova pripravnosti i odgovora spasilačkih službi, koju su proveli certificirani stručnjaci. Vježba je obuhvatila spasilačke timove za spašavanje na vodi i pod vodom, spašavanje s visina, kao i timove za pružanje medicinske pomoći i gašenje požara. Foto: UNDP Bosna i Hercegovina/Vedran Kurteš.

Dio I.

Iskustva u adresiranju rodnih dimenzija prilagođavanja na klimatske promjene i smanjenja rizika od katastrofa

Inkluzivni pristupi spremnosti na katastrofe u Bosni i Hercegovini

Problem

Bosna i Hercegovina (BiH) ima visoku izloženost prirodnim opasnostima kao što su sezonske poplave, sušni periodi, dugotrajni toplinski valovi i klizišta. Klimatske promjene su intenzivirale ranjivost zemlje prema ekstremnim vremenskim prilikama i njihovim posljedicama. U pogledu ukupne ocjene rizika od katastrofa, BiH je nisko rangirana na 104. mjestu od 191 zemlje na indeksu INFORM Risk Index.[9] Međutim, nacionalni izvještaji pokazuju da je 91 od 145 jedinica lokalne samouprave pod značajnim, a 27 njih pod visokim rizikom od poplava i klizišta. Promjenjivi meteorološki obrasci najviše pogađaju ranjive grupe stanovništva. Klimatske promjene također značajno utiču na upravljanje katastrofama. Poplave iz 2014. godine[10] u prvi plan su dovele potrebu razvoja kapaciteta lokalnih institucija da bi se zemlja bolje pripremila za katastrofe i ublažila njihove posljedice, naročito na poljoprivredu, zdravlje ljudi i socijalnoekonomske uslove.

Odgovor UNDP-a

S ciljem rješavanja izazova koje donose katastrofe uzrokovane klimatskim promjenama, zajednički program Švicarske i UN-a je tokom četiri godine podržao lokalne vlasti u unapređenju njihovih institucionalnih kapaciteta i okvira za smanjenje rizika od katastrofa i jačanje javnih usluga.[11]

UNDP i organizacije UN-a koje su učestvovale u programu fokusirale su se na 10 jedinica lokalne samouprave u oba entiteta, Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republici Srpskoj (RS), za koje je utvrđeno da su pod najvećim rizikom od katastrofa.[12]

9 INFORM Risk Index. https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index
10 Ured UN-a za koordinaciju i humanitarne poslove, Reliefweb, 18. maj 2023. Informacije o poplavama u Bosni i Hercegovini. https://reliefweb.int/report/bosnia-and-herzegovina/bosnia-and-herzegovina-floods-update-echo-daily-flash-18-may-201410
11 Smanjenje rizika od katastrofa u Bosni i Hercegovini za održivi razvoj (Zajednički program Švicarske i UN-a, 2019-2023), finansirali su Vlada Švicarske i Ujedinjene nacije. Provedbeni partner je UNDP, zajedno sa UNICEF-om, UNESCO-om, UNFPA-om i FAO-om. Domaći nadležni organi su također učestvovali u implementaciji.
12 Banja Luka, Bijeljina, Prijedor, Srebrenica, Trebinje u Republici Srpskoj (RS) i Bihać, Kalesija, Kakanj, Gradačac, Sanski Most u Federaciji BiH (FBiH).

Osnivanje multisektorskih platformi za smanjenje rizika od katastrofa: Ove lokalne platforme okupljaju 139 predstavnika institucija lokalne vlasti iz oblasti civilne zaštite, poljoprivrede, obrazovanja, socijalne i dječije zaštite, te zdravstva i funkcionišu kao integrisani sistem za upravljanje katastrofama kako bi se rješavale višestruke ranjivosti na lokalnom nivou. Komuniciraju sa svojim zajednicama i nacionalnim platformama na nivou centralne vlasti o rizicima i ranjivostima u svakom od navedenih sektora. Platforme utvrđuju sektorske i multisektorske rizike od katastrofa, šire svijest i znanje razmjenjujući neosjetljive informacije i podatke o riziku od katastrofa, pomažu u izradi izvještaja i koordiniraju kampanje za podizanje svijesti građana o riziku od katastrofa, te olakšavaju lokalnu multisektorsku saradnju.

Razvoj kapaciteta za pružanje Minimalnog početnog paketa usluga (MISP): Na čelu sa UNFPA-om, organizacije UN-a učesnice programa su obučile zdravstvene i druge radnike za koordiniranu provedbu ovog paketa obaveznih mjera na početku svake humanitarne krize.[13] Na obukama se okupilo 252 dužnosnika lokalne uprave iz zdravstvenog sektora, civilne zaštite, policije i slično, kao i članova platformi za smanjenje rizika od katastrofa i mladih, čime je premašen ciljni broj učesnika. Učesnici su usvajali znanja o riziku od katastrofa u svakoj zajednici i sarađivali na izradi procjene rizika i plana odgovora za dato područje.

Promovisanje kulture smanjenja rizika od katastrofa: Kroz simulacijsku vježbu koju su proveli UNDP i organizacije UN-a učesnice programa u zajednicama izloženim riziku provedeno je situaciono testiranje planova i sistema da bi se povećala spremnost. Vježba se rukovodila procjenama rizika, planovima spremnosti, standardnim operativnim procedurama, planovima kontinuiteta poslovanja i drugim relevantnim alatima za svaku od 10 jedinica lokalne samouprave. Primijenjen je multisektorski pristup (zaštita i spašavanje, zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita, poljoprivreda) i stavljen akcenat na ranjive kategorije stanovništva (npr. djecu, žene, naročito trudnice, preživjele rodno zasnovanog nasilja, starije osobe, osobe sa invaliditetom).

Trodnevna simulacijska vježba za testiranje spremnosti i otpornosti lokalnih zajednica na katastrofe u Bosni i Hercegovini. Završila je demonstracijom spasilačke operacije uživo i pružanja prve pomoći.
Foto: UNDP Bosna i Hercegovina/Vedran Kurteš.

13 Populacijski fond Ujedinjenih nacija, novembar 2020. Minimalni početni paket usluga za seksualno i reproduktivno zdravlje u kriznim situacijama. 9 INFORM Risk Index. https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index

Uključivanje odredbi o društvenoj inkluziji kroz uvođenje smanjenja rizika od katastrofa u strategije lokalnog razvoja: UNDP i organizacije UN-a učesnice programa su osigurale da kroz mjere smanjenja rizika od katastrofe obrazovne usluge postanu otpornije i pristupačnije prije, tokom i nakon vanrednih situacija, a usluge socijalne zaštite dovoljno fleksibilne da prime dodatne korisnike ili prioritiziraju osobe pogođene vanrednim situacijama. Sve mjere smanjenja rizika od katastrofa u strategijama lokalnog razvoja zasnovane su na podacima o ranjivosti djece i porodica iz procjena rizika koje su vršile škole i centri za socijalni rad.

UNDP je također podržao organe vlasti u izradi i donošenju rodno odgovornog nacionalnog Plana prilagođavanja na klimatske promjene (NAP), sa rodnim indikatorima za praćenje i evaluaciju.[14]

Glavni rezultati u oblasti rodne ravnopravnosti i faktori uspjeha

- **Osiguran intersekcionalni pristup u analizi ranjivosti**
  - UNDP i organizacije UN-a učesnice programa su osigurali da sve inicijative za upravljanje i strateško planiranje za smanjenje rizika od katastrofa uključe i konkretne informacije za dato okruženje o pitanjima vezanim za rod, starost, invaliditet i kulturni kontekst. Sve sektorske procjene rizika sadržavale su detaljnu analizu ranjivosti različitih grupa.
  - Na čelu s UNICEF-om, organizacije UN-a učesnice programa osigurale su da okvirna metodologija za lokalne procjene ranjivosti u Federaciji BiH primijeni rodnu perspektivu za sve starosne grupe, analizirajući podatke razvrstane po spolu i starosti iz perspektive životnog ciklusa.
- **Poboljšano pružanje usluga za seksualno i reproduktivno zdravlje i rodno zasnovano nasilje u vanrednim i kriznim situacijama**
  - Na čelu sa UNFPA-om, organizacije UN-a učesnice programa su obučile sve relevantne aktere da tretiraju seksualno i reproduktivno zdravlje i rodno zasnovano nasilje u kriznim situacijama, definisale standardne operativne procedure prema kojima treba postupati po ova dva pitanja u kriznim situacijama i izradile edukativne materijale za organe lokalne uprave.
  - U izradi akcionih planova pomoglo je mapiranje institucija u Federaciji BiH i Republici Srpskoj koje rade na seksualnom i reproduktivnom zdravlju i rodno zasnovanom nasilju, uz konsultacije sa platformama za smanjenje rizika od katastrofa i profesionalcima iz zajednica, kako bi se u vanrednim situacijama pružale usluge zasnovane na minimalnom početnom paketu usluga.
  - Poboljšani edukativni i zagovarački materijali za 10 lokalnih uprava osigurali su da javnost može lako pristupiti osnovnim informacijama o zaštiti majki i trudnica u vanrednim situacijama, ciljevima minimalnog paketa i mjerama za spašavanje života. Koordinatori za seksualno i reproduktivno zdravlje i nadležni uredi dobili su listu profesionalaca obučenih za minimalni početni paket usluga u njihovim zajednicama, kao i komplete za očuvanje dostojanstva za preživjele rodno zasnovanog nasilja.

14 UNFCCC, 2021. Plan prilagođavanja na klimatske promjene Bosne i Hercegovine. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/NAP-Bosnia-and-Herzegovina%20.pdf

- **Rodno odgovorne procjene rizika i strategije provedene u kriznim situacijama**
  - UNDP je osigurao da sve općinske i sektorske procjene rizika prepoznaju rodno specifične rizike i izazove u kriznim situacijama. Stoga su strategije i intervencije za odgovor tretirale potrebe i životne okolnosti žena, njegujući djelotvornije i inkluzivnije prakse upravljanja krizom.

- **Žene osnažene za učešće u upravljanju i strateškom planiranju s ciljem smanjenja rizika od katastrofa**
  - Gotovo trećinu članstva lokalnih platformi za smanjenje rizika od katastrofa čine žene. Platforme raspravljaju i definišu mjere vezane za smanjenje rizika od katastrofa iz rodne perspektive i zastupaju glasove najranjivijih članova zajednice.
  - Žene i muškarci su skoro jednako učestvovali u inicijativama za izgradnju kapaciteta (37 do 60% učesnika bile su žene). Članovi/ce platformi su prisustvovali/e radionicama o klimatskim promjenama, ranjivosti i procjenama rizika, planiranju socijalne i dječije zaštite u slučaju nepredviđenih situacija, planovima spremnosti za obrazovanje i podršci dojenju prije, tokom i nakon katastrofa.

- **Podrška civilnom društvu u zagovaranju rodne pravednosti u klimatskoj akciji**
  - Feministička koalicija za klimatsku pravdu koju je podržao UNDP u BiH ima za cilj unapređenje pristupa žena finansiranju za rodno ravnopravna klimatska rješenja, promociju njihovog učešća u okolišnom upravljanju, uspostavljanje modela zadruga u zajednicama radi jačanja otpornosti i poboljšanje rodno razvrstane vitalne statistike.
  - Koalicija koja je predstavljena u oktobru 2023. mobilizira žene koje aktivno rade na okolišnoj održivosti i klimatskim promjenama.
  - Organizacije civilnog društva na čijem čelu su žene u upravnom odboru Koalicije doprinijele su Izvještaju o mapiranju rodne komponente u propisima o podacima u oblasti klimatskih promjena, okoliša i bioraznolikosti.

UNDP je osmislio Sistem za analizu rizika od katastrofa (DRAS). Radi se o alatu koji pomaže lokalnoj upravi i platformama da izrade procjene rizika, a koristili su ga nakon obuke. Funkcionalan DRAS poboljšava lokalne kapacitete za planiranje spremnosti i prevencije katastrofa. Omogućava organima uprave na lokalnom nivou da pristupe informacijama o ranjivim kategorijama stanovništva (npr. starije osobe, djeca, osobe i djeca sa invaliditetom, domaćinstva u kojima je žena nosilac domaćinstva) na prostornim (Google) mapama. Preklapanjem ovih podataka sa podacima o hazardima, lokalne vlasti mogu djelotvornije uključiti ranjive kategorije u prevenciju i odgovor.

Izazovi

Zajednički program Švicarske i UN-a je ostvario svoje direktne ciljeve, ali njegov dugoročni uticaj zavisi od toga koliko vlada jača liderstvo na području cijele zemlje u smanjenju rizika od katastrofa. Razvoj mehanizama vertikalne (centralni prema lokalnom nivou) koordinacije smanjenja rizika od katastrofa kao i horizontalni (u cijeloj zemlji) okviri politika i strategija, usklađeni sa Okvirom iz Sendaija i Ciljevima održivog razvoja moraju postati prioritet. Isto se može reći i za izgradnju ljudskih i institucionalnih kapaciteta različitih sektora uključenih u smanjenje rizika od katastrofa.

Prelazak sa projektnog pristupa na kulturu spremnosti i odgovora zasnovanih na dokazima na svim nivoima vlasti je od ključne važnosti. To će zahtijevati da vlasti prihvate i zakonski prepoznaju lokalne platforme i okvire za smanjenje rizika od katastrofa.

Pristup zasnovan na ranjivosti, utemeljen na faktorima socijalnog i ekonomskog rizika treba dodatno promovirati u javnosti i među praktičarima u oblasti smanjenja rizika od katastrofa. Program je omogućio programske poveznice između smanjenja rizika od katastrofa i socijalne inkluzije, dječije zaštite i zdravstva na lokalnom nivou. Međutim, širenje na nivoe politika i sistema i formalizacija integrisanog modela kroz, na primjer, platforme za smanjenje rizika od katastrofa, su ključni da se osigura repliciranje i održivost modela u cijeloj zemlji.

Obučavanje zdravstvenih radnika i drugih profesionalaca za provođenje mjera koje spašavaju živote kroz minimalni početni paket usluga je glavni prioritet koji zahtijeva usklađene aktivnosti. Pored toga, inovativne metode i napredne tehnologije su ključne za pružanje pouzdanih informacija o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, s fokusom na žene, djevojčice i mlade.

Glavni nedostaci u finansiranju za smanjenje rizika od katastrofa ograničavaju održivost lokalnih intervencija koje trebaju nastaviti izvan podrške programa. Više zagovaranja za finansijsko planiranje smanjenja rizika od katastrofa u svim sektorima je ključno da bi se osigurali dugoročni resursi za sistematsku implementaciju mjera za smanjenje rizika od katastrofa formulisanih u svim sektorskim planovima i strategijama lokalnog razvoja.

Da bi se osigurale održive intervencije ključno je kontinuirano zagovaranje, npr. kod nadležnih ministarstava, da se mjere smanjenja rizika od katastrofa, kao što je DRAS sistem ili socijalna zaštita koja odgovara na šokove, integrišu u zakonodavstvo i vladine programe na sistemskom nivou.

Naredni koraci

Kao nosilac Zlatnog pečata rodne ravnopravnosti[15] u globalnom UNDP-ovom programu certifikacije, UNDP BiH će nastaviti zagovarati rodnu ravnopravnost i liderstvo žena u klimatskoj akciji. Sarađivat će sa svim nivoima vlasti na osnaživanju žena na pozicijama odlučivanja u procesima procjene rizika, spremnosti, odgovora i oporavka. Također će raditi sa Ministarstvom okoliša u procesu dobijanja UNDP-ovog Pečata rodne ravnopravnosti za javne institucije.[16]

U drugoj fazi zajedničkog programa Švicarske i UN-a[17] ojačat će se inkluzivno upravljanje smanjenjem rizika od katastrofa kroz repliciranje lokalnih postignuća, rješavanje izazova utvrđenih u prvoj fazi i uspostavljanje koordiniranih struktura i mehanizama upravljanja na svim nivoima vlasti. Okviri za strateške i akcione planove će biti rodno odgovorni i osjetljivi na višestruke i intersekcionalne ranjivosti. U drugoj fazi će se nastaviti rad u svim prioritetnim sektorima i to: obrazovanju, socijalnoj i dječijoj zaštiti, poljoprivredi i zaštiti i spašavanju.

> “Žene su najvažniji stup svakog društva. Njihove ranjivosti se moraju rješavati proaktivno i intenzivno u normalnim uslovima da bismo bili spremni za djelotvoran odgovor u kriznim situacijama.“
>
> Dr. Sadeta Terzić, Općina Gradačac

15. UNDP-u u Bosni i Hercegovini dodijeljen Zlatni pečat rodne ravnopravnosti. 2. april 2024. https://www.undp.org/bosnia-herzegovina/news/undp-bosnia-and-herzegovina-office-receives-gold-gender-seal-award
16. UNDP-ov Pečat rodne ravnopravnosti za javne institucije. Stvaranje ravnopravnih institucija i društava. https://www.gendersealpublicinstitutions.org/
17. Smanjenje rizika od katastrofa u Bosni i Hercegovini za održivi razvoj (Zajednički program Švicarske i UN-a, faza II 2023-2027), finansiraju Vlada Švicarske i Ujedinjene nacije. Provedbeni partner je UNDP, zajedno sa UNICEF-om, UNESCO-om, i FAO-om.

Kompletnu publikaciju **"Žene, otpornost i klimatske promjene"**, koja uključuje detaljnije informacije, primjere aktivnosti drugih zemalja kao i sljedeće anekse:

- Aneks I
  - Rodna ravnopravnost u Nacionalno utvrđenim doprinosima (NDC)
  - Rodna ravnopravnost u Nacionalnim planovima adaptacije (NAP)
- Aneks II
  - Rodna ravnopravnost i rodne obaveze u ključnim globalnim sporazumima o klimatskim promjenama i smanjenju rizika od katastrofa
- Aneks III
  - Pojmovnik ključnih termina iz oblasti roda, klimatskih promjena i smanjenja rizika od katastrofa
- Aneks IV
  - UNDP IRH istraživanje: Inicijative koje uzimaju u obzir rodnu ravnopravnost u odgovoru na klimatske promjene i katastrofe
- Aneks V
  - Literatura / Reference

možete pronaći na linku:

https://www.undp.org/eurasia/publications/women-resilience-and-climate-change

Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNDP Regionalni centar u Istanbulu
Key Plaza
Abide-i Hürriyet Cd No:142,34381
Şişli/Istanbul, Turska
www.undp.org/eurasia
x.com/undpeurasia